

CANVIS EN ELS RITMES DEL CATALÀ ORAL (I)

R. Victòria Gras (Barcelona)

L'atenció que hem dedicat a la correcció de la sintaxi i del lèxic ha estat molt superior a la que hem dedicat a la prosòdia, potser perquè és corrent fer-ho d'aquesta manera gradual establerta en l'estudi de les llengües o perquè, en la prosòdia, hi ha menys certeses i menys difusió de les que hi ha en d'altres camps. El fet que el català oral passi per canvis tan intensos i amb un «tempo» tan apressat també fa que s'acumuli la informació que s'hauria de difondre.

Val la pena de comentar alguns canvis que s'observen en els ritmes, canvis que poden tenir a l'origen:

A) El trasllat al català d'hàbits fonètics del castellà —amb la generació de fenòmens nous—.

B) El desconeixement o la no-aplicació en la lectura de les regles elementals de fonètica sintàctica, és a dir, la interpretació oral equivocada del text català escrit.

C) El fet de remarcar, d'emfasitzar les paraules per damunt de la frase de la qual formen part fònicament, en l'àmbit periodístic.

És justament entre els professionals que parlen per al públic o en públic, on aquests trets anòmals són notoris i on té sentit de comentar-los. Entre els hàbits fonètics catalans NO tinguts en compte, hi trobem l'elisió i la sinalefa; no fer-les repercuteix en el nombre de síl.labes i, en conseqüència, en el canvi dels ritmes que s'estableixen i en l'entonació del grup al qual pertanyen. Diem «hàbits» en el sentit de regles, que com a regles han estat formulades, però no prou difoses. També es troba, al costat de la desaparició d'hàbits catalans com el que hem dit, l'aparició d'hàbits nous com el del canvi de tonicitat per atonicitat de les síl.labes, o a la inversa, canvi que repercuteix en una distribució aberrant, no dialectal, en l'alteració del ritme, del timbre de la vocal —que passa de tònica a àtona o al revés—, i en modificacions de l'entonació del grup.

Seria interessant de rellegir els manuals de pronunciació o d'ortologia espanyola o els tractats de versificació —esdevinguts clàssics en l'estudi de la llengua castellana— per a veure que aquests parlants als quals ens referim donen unes solucions a les vocals en contacte que no són habituals ni POSSIBLES en castellà culte; sovint fan l'efecte de trobar-se dins els esquemes de la fonètica sintàctica de l'àrab, del danès o de l'alemany, de llengües per a les quals la frontera de mot es marca de manera diferent de com es fa en qualsevol de les llengües romàniques, on no es fa servir el cop de glotis i el hiatus és poc freqüent. La tendència nostra és d'eliminar els límits de les paraules, associant els elements àtons als elements tòncics veïns, amb els quals formen un ritme més o menys estret, i d'això, el castellà no n'és pas exclòs!

És clar que es consideren pronunciacions vulgars; «m'han dicho», «¿l'has hecho?», el que equival a una elisió, però en castellà hi ha reduccions de grups vocàlics que trobem en el parlar no emfàtic correcte i en tots els poetes, llevat, és clar, dels casos excepcionals pel que fa a la norma i que són les tensions poètiques o els escassos grups on solament el hiatus i la dièresi es practiquen. Per això podem dir, sense exagerar, que els nostres locutors són més restrictius que la normativa castellana pel que fa a l'aplec de vocals. Tornant a l'èmfasi observat en la manera com alguns separen les paraules o les partícules del seu grup fònic, fixem-nos com resulta difícil d'imaginar que emmudiments, supressions, elisions que són normals en el francès o l'italià, no es fessin a l'hora de llegir o d'anunciar alguna cosa o fet; que en comptes de dir «l'époque», «l'empreinte», sota el pretext que s'entendrà més bé, diguessin: «la époque», «la empreinte», o bé que en italià se substituïssin; «l'idea», «ce n'è sempre», «mezz'ora» per «la idea», «ce ne è sempre», «mezza ora» per millorar la claredat o la comprensió; absurd. És clar que ells hi tenen un apòstrof, en tots aquests casos, i «l'apòstrof és una elisió», marca una elisió, i per als catalans no és tan fàcil. Tenim l'apòstrof per a marcar algunes elisions i no el tenim per a les que, sense marcar, es fan. Subratllem que l'apòstrof significa elisió per a aquells qui no s'han adonat, encara, que, si en català no hi havia elisions tampoc no hi hauria l'apòstrof.

S'hauria de divulgar un estudi aprofundit de la manera com funcionen els agrupaments de vocals en cada dialecte, pel que fa a la fonètica sintàctica, per a aclarir per a tothom alguns punts foscos. Hauríem de recordar que la supeditació a l'escrit és per a servir la unitat de la llengua, però no vol dir que si tots escrivim «cases» per al plural de «casa», hàgim de pronunciar «é» i no pas neutra en «es», si som del català central o baleàric. De la mateixa manera com hem superat aquesta fase de la lectura podem superar tota la resta. Per a conèixer els

casos d'elisions i de sinalefes podem consultar la classificació que n'han fet alguns estudiosos per a facilitar-ne l'estudi, en publicacions com «*Introducció a la mètrica*» de S. Oliva.

A part de la normativa per a l'elisió i la sinalefa, és bona la lectura de publicacions d'abans de les normes ortogràfiques actuals, on veiem com es resolia en la parla el contacte entre vocals. Un que en podem esmentar és el del «que» àton; amb l'apostrofació, com funciona per al francès: «qu'han» dit, «qu'heu» fet, i fins i tot: «qu'ho» faci, «qu'hi» vagi... «*El català qu'ara 's parla*», tal com ho escrivia F. Soler o qualsevol autor de l'època, al nostre entendre, té l'avantatge de ser testimoni de la fonètica catalana encara no influïda per una altra llengua. Aquesta lectura és sana perquè reflecteix una realitat que volem ignorar, una realitat no pas llunyana. Aclareixo per als qui esperen l'ocasió de desacreditar els qui defensem el «català sense canvis extralinguals», que aquesta recomanació de lectura no té res de nostàlgic, ni de gal·loromanístic, ni de defensa de l'ús de l'apòstrof en casos nous! Senzillament, reforça unes regles de lectura que, per sort, no són tan complicades com en d'altres llengües europees, però que s'han de conèixer i de practicar. Ha de ser ben clar per a tothom què hi ha escrit i què s'hi ha de pronunciar, i hem de ser ben clars i conseqüents amb el nostre sistema fonètic.

Un testimoni que també hem de tenir present per al català oral és el dels poetes, com abans hem dit pel que fa al castellà; els poetes que consideren les síl·labes, els accents...

I sense recórrer als versos, tan sols; si tenim el grup «una altra»!, amb l'exclamació, pot suggerir una pronúncia coneguda pel que fa a les possibilitats d'accentuació i d'entonació. Si el pronunciem amb una síl·laba àtona seguida de tònica i, després una d'àtona, en TRES síl·labes organitzades com un amfíbrac, és molt diferent de pronunciar-hi tònica-àtona, com dos troqueus, en QUATRE síl·labes. Si diem aquestes dues variants fort, o millor, si provàvem de musicar-les, sentim clarament les conseqüències de no fer-hi l'elisió. Aquest exemple extrem serviria per a orientar sobre molts d'altres casos. De tota manera, si repetim aquest tipus d'alteracions —i el ritme és qüestió de repetició— veurem com el text català oral s'afeixuga i es deforma.